

Náučný chodník obce Čaka

Kraj:	Nitriansky
Okres:	Levice
Geomorfologické jednotky:	Podunajská pahorkatina
Geologická jednotka:	neogénna panva
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Čaka, č. d. 331
Východisko:	Čaka, kultúrno-spoločenské centrum
Trasa:	Čaka, kultúrno-spoločenské centrum - kostol - popod cintorín - Čačianska hora (232 m n. m.) - Badica - amfiteáter - Čaka, kultúrno-spoločenské centrum
Dĺžka, prevýšenie:	5,2 km, prevýšenie 65 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	8
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: historické, kultúrne, prírodovedné, vinohradnícke

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 2023

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2024).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Radix Slovakia, o. z., Hlavná 437/44, 941 46 Trávnica, tel. 0908 702 859; Obecný úrad Čaka, Čaka 112, 935 68 Čaka, tel. 036 / 7735 126

Poznámka: Chodník vedie prevažne po nespevnených lesných a poľných cestách.

Upozornenie: Trasa nie je v teréne vyznačená.

Jazykové okienko: Názov plochého pahorku s nadmorskou výškou 232 m so záhradami a vinohradmi juhovýchodne nad Čakou bol v roku 1979 štandardizovaný v súlade s pravidlami slovenského pravopisu v tvare Čačianska hora.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Čaka. Počtom obyvateľov malá poľnohospodárska obec medzi Novými Zámkami a Levicami na východe Podunajskej pahorkatiny v jej podcelku Hronská pahorkatina pri Ketskom potoku, pravostrannom prítoku Hrona. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1075. Juhozápadne od obce sa nachádza významná archeologická lokalita - nálezisko čačianskej kultúry z mladšej doby bronzovej (viac v samostatnom hesle). V tejto časti chotára sa našli aj pozostatky sídliska z 5. storočia pred n. l., sídlo z doby rímskej z 2. - 4. storočia pred n. l. a slovanské sídlo z doby Veľkej Moravy. V roku 1550 obec úplne zničili turecké nájazdy. V roku 1769 tu vybudovali rímskokatolícky kostol. Neďaleko ležiaca fara s pamätnou tabuľou a bustou kňaza Martina Čulena, tu pôsobiaceho v rokoch 1874 - 1894 (viac v hesle nižšie), je kultúrnou pamiatkou. Počas druhej svetovej vojny v rokoch 1938 - 1945 bola obec pripojená k Maďarsku.

Čačianska kultúra. Archeologická kultúra mladšej bronzovej doby (1250 - 1000 pred n. l.) na juhozápadnom Slovensku východne od Váhu a okolo Balatonu v severozápadnom Maďarsku a Neزيدerského jazera v Burgenlande v Rakúsku pomenovaná podľa mohyly v Čake. Reprezentujú ju veľké náčelnícke (kniežacie) mohyly (Čaka, Lužany, Kolta, Dedinka, Čápor, Palárikovo; na juhozápadnom Slovensku ich preskúmali spolu 14), dobre vypálená keramika, ploché taniere a vyššia diferenciácia spoločnosti. Z tejto kultúry pochádzajú najstaršie stredoeurópske bronzové panciere. V Dedinke sa našiel hrob ženy - kňazky slnečného kultu -, ktorý podľa výbavy patrí medzi najvýznamnejšie nálezy žien 13. storočia pred n. l. na svete. Samostatnú čačiansku kultúru vyčlenili na základe charakteristických nálezov z neporušeného bojovníckeho hrobu (hraním zdobená keramika leštená dočierna napodobňujúc kovový lesk, bohatý výstroj a výzbroj bojovníka) objaveného v rámci archeologického prieskumu **mohyly v Čake v lokalite Kopec** v rokoch 1950 - 1951. Žiarový hrob s výzbrojou bojovníka s nálezmi najstaršieho bronzového plechového panciera v strednej Európe, keramiky, sekier, kopije, mečov a iného archeologického materiálu bol sekundárne zapustený do telesa mohyly, ktorá bola pravdepodobnou pôvodnou výškou až 10 m jednou z najmohutnejších pravekých stavieb na Slovensku. V čase výskumu v 50. rokoch 20. storočia mohyla dosahovala výšku 5 m a priemer 52 m. V centrálnej polohe mohyly sa našla v hĺbke drevená hrobová komora, avšak bez

nálezov (vykradnutá mohla byť už počas praveku). V dôsledku prirodzených erózo-denulačných procesov a poľnohospodárskej činnosti v prostredí málo odolného materiálu (spraš) z kedysi mohutnej stavby v teréne nevidno dnes nič.

Martin Čulen (Brodské 1823 - Čaka 1894). Rímskokatolícky kňaz, pedagóg, matematik, národovec, spoluzakladateľ Matice slovenskej, Kníhtlačiarkeho spolku v Martine, Živeny, Spolku Sv. Vojtecha. Študoval na gymnáziu v Skalici, Trnave, Bratislave, teologickú fakultu vo Viedni, v roku 1851 bol vymenovaný za riadneho profesora matematiky a fyziky. Pôsoobil ako profesor gymnázia v Satmáre (dnes Satu Mare v Rumunsku) a Banskej Bystrici. V roku 1848 sa zúčastnil Slovanského zjazdu v Prahe. Za jeho revolučnú a slovanofilskú činnosť bol na neho vydaný zatykač, bol odvolaný z funkcie riaditeľa gymnázia v Banskej Bystrici a preložený do Levoče (1867). Neskôr sa podieľal na prípravách otvorenia Slovenského katolíckeho patronátneho reálneho nižšieho gymnázia v Kláštore pod Znievom (jedného z troch prvých slovenských gymnázií), zostavil jeho moderný učebný plán a bol jeho riaditeľom až do jeho zrušenia v roku 1874. Zvyšok života venoval výlučne kňazskej službe - dvadsať rokov pôsoobil ako rímskokatolícky kňaz v Čake. Je autorom mnohých učebníc matematiky. V Čake má pamätnú izbu, tabuľu, bustu, pomník a je v nej aj pochovaný.

Podunajská pahorkatina. Rozsiahly geomorfologický celok v juhozápadnej časti Slovenska medzi Pezinkom a Trstínom na západe, Šahami a Štúrovom na východe, Sencom, Sereďou, Novými Zámkami a Dunajom na juhu s jazykovitými výbežkami k severu pozdĺž riek k Novému Mestu nad Váhom, Bánovciam nad Bebravou, Zlatým Moravciam, Pukancu a Sebechlebom, tvoriaci severnú a severovýchodnú časť Podunajskej nížiny. Na juhu susedí s Podunajskou rovinou, na západe ju ohraničujú Malé Karpaty a Považské podolie, zo severu do nej prenikajú ďalšie jadrové (Považský Inovec, Strážovské vrchy, Tribeč, Hornonitrianska kotlina) a na východe vulkanické geomorfologické jednotky (Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Krupinská planina a Burda). Podunajská pahorkatina sa rozprestiera v oblasti dolných tokov Váhu, Nitry, Žitavy, Hrona a Iplľa (tvoriaceho s Dunajom na juhovýchode slovensko-maďarskú štátnu hranicu) v nadmorských výškach od 103 m (povyše ústia Iplľa do Dunaja) do zhruba 400 m (severovýchodne od Pukanca v cípe zabiehajúcom pozdĺž Sikenice hlboko do Štiavnických vrchov). Povrch pahorkatiny je hladko modelovaný, striedavo rovinný - na nivách a terasách vodných tokov (hliny, piesky, štrkopiesky) či sprašových tabuliach (spraše, sprašové hliny) - a mierne zvlnený až zvlnený - na širokých a plochých chrbtoch so svahmi plytkých i hlbokých dolín a úvalín na erózo-denulačne rozčlenených zvyškoch neogénnych morských a jazerných akumulácií (íly, piesky a štrky), prolúviálnych kužeľoch pod úpäťami susediacich pohorí (ostrohranný skelet, zvetralé valúny), ostrovoch naviatych pieskov či vulkanických tufov alebo na miestach postihnutých nerovnomernými tektonickými pohybmi, ktoré sa prezentujú mozaikou lokálnych (zamočiarených) zníženín a (zalesnených) vyvýšenín a náhlými (pravouhlými) zálohami riečnej siete. V dôsledku tejto pestrosti reliéfu so striedajúcimi sa nápadnými, prevažne severo-južným smerom pretiahnutými paralelnými vyvýšeninami a zníženinami sa člení pahorkatina na 11 geomorfologických podcelkov - dielčích pahorkatín (Trnavská, Nitrianska, Žitavská, Hronská a Ipeľská) a nív (Dolnovážska, Nitrianska, Žitavská, Hronská, Čenkovská a Ipeľská). Neogénne sedimenty, prekryté sprašami a sprašovými hlinami tvoria materskú horninu černozezí a hnedozezí, patriacim k najúrodnejším pôdam Slovenska. Okrem na nich pestovaných obilnín a olejní tu má výborné prírodné podmienky a dlhú tradíciu aj vinohradníctvo. Lesy sa prakticky nezachovali, s výnimkou miniatúrnych lokálnych zvyškov historických dúbav či dubohrabín či ostrovov na menej úrodnom podloží (štrky, vulkanity). Na tektonické poruchy viazané prirodzené teplé a studené minerálne pramene (Dudince, Santovka, Levice, Piešťany) dopĺňajú umelé geotermálne pramene (vrty) (Štúrovo, Podhájska, Poľný Kesov).

Názvy informačných panelov

1. Vitajte v obci Čaka
2. a) Osobnosti obce. b) Sakrálne pamiatky (*obojsstranný panel*)
3. Pustý kostolík
4. Vinohradníctvo
5. Včelárstvo
6. Badica
7. Čakanská hora
8. a) Náčelnícka mohyla z doby bronzovej. b) Najstaršie osídlenie obce Čaka (*obojsstranný panel*)

Informačný panel na poslednej zastávke (8a) neobsahuje názov náučného chodníka ani nie je očíslovaný. Panel 8b chýba (2024).

